

A szociálpedagógus szerepéről hallgatói gondolattérképek elemzése által

Gál Anikó

gal.aniko@szte.hu

SZTE JGYPK Alkalmazott Pedagógiai Intézet

Jelen tanulmány első része rövid elméleti áttekintést nyújt a pedagógusmesterség, a szociálpedagógus fogalmáról, tartalmi elemeiről. A második rész a saját kutatást ismerteti, mely a „Pedagógus mesterség” című kurzushoz kapcsolódó vizsgálat keretén belül tárja fel, hogyan vélekednek a vizsgálatban részt vevő szociálpedagógia szakos hallgatók a szociálpedagógus szerepéről és a tantárgy teljesítésére vonatkozó feladat elkészítéséről. Jelen tanulmány tehát módszertani fókuszú, és a szociálpedagógia szakos hallgatók nézőpontjából elemzi a vizsgált kérdéskört.

Kulcsszavak: *pedagógus mesterség, szociálpedagógus, gondolattérkép, kurzus értékelése*

Elméleti áttekintés

A pedagógus munka „mesterségnek” nevezhető, ami számos elvárást foglal magába.

A mester (latinul magister, angolul master) szó a Magyar nyelv (1862) szótár megfogalmazásában több jelentést is magában foglal. Témánk szempontjából az alábbi két értelmezést érdemes kiemelni: „1. Széles értelemben oly személy, ki bizonyos szakban, tudományban, művészetben, kézműben, foglalatosságban különös ügyességgel, gyakorlati könnyüséggel bír. 2. Ki a fennemlítették valamelyik nemében másokat oktat, tanít. Viszonyban áll vele a tanítvány”.¹ A pedagógusnak tehát többek között rendelkeznie kell megfelelő szakmai, módszertani felkészültséggel, a tárgyi tudás megalapozottságával és az adott kérdéskörök széles látókörű, komplex szempontrendszerű ismeretével. Továbbá olyan alapvető személyiségjellemzőkkel is, mint például a neveléshez, a gyermekekhez fűződő attitűd, értékrendszer, példamutatás, empátia készsége, önreflexiós képesség stb.

A következőekben röviden tekintsük át, hogyan definiálható a szociálpedagógus fogalma: „A szociálpedagógus olyan sokrétű tudással rendelkező segítő szakember, aki képes a gyermek, ifjúsági és felnőtt korosztály tanulási, mentális, életvezetési és szociális problémáit komplex rendszerben, az érintett személyekkel és társszakmák

¹ <http://mester.szोजelentese.com> (2021. április 6.)

képviselőivel együttműködésben kezelni” (Rosta és Rostáné, 2021. 68. o.). A szociálpedagógusok kompetenciáik és értékrendjük alapján hatékonyan működnek közre a szociális problémák megelőzésében, megoldásában, hozzájárulnak az érintettek társadalmi integrációjának elősegítéséhez.

Fontos annak a kérdésnek a tisztázása is, hogy mik tartoznak a pedagógusmesterség tartalmi elemei közé (Sallai, 1996). Egyrészt a *teoretikus háttér*, melyben egyaránt ötvöződik az önismeret, az emberismeret és a szakmaismeret. Másodsorban fontos a *bizalomteli légkör megteremtésének képessége*, amely alapfeltétele a hatékony iskolai nevelésnek. A professzionális segítő foglalkozásokban dolgozók, a pedagógusok legfontosabb szakmai követelményeként jelölik a három képesség – elfogadás, empátia, hitelesség – fejlett létét, állandó fejlesztését. Idesorolható még a *szerepviselkedés biztonság*. A szociálpedagógus munkájának hatékonyságát is alapvetően befolyásolja az a tény, hogy biztonságban érzi-e magát az iskolai helyzetekben. A szerepviselkedés biztonság kiindulópontjait képezik olyan képességek megléte, mint a kommunikációs ügyesség, kapcsolati készségek, gyors helyzetfelismerés, konstruktív helyzetalkítás és a megegyezéses, kreatív konfliktusmegoldás. A pedagógus mesterség tartalmában az *együttműködésnek* (diákokkal, szülőkkel, kollégákkal) is meghatározó szerep jut, mivel az iskolai munka csapatmunka. A tartalmi elemek közé kapcsolódik még a *pedagógiai helyzetek, jelenségek elemzési képessége*, a kompetenciahatárok biztos felismerése. A szociálpedagógusnak is képesnek kell lennie a különböző pedagógiai helyzetek elemzésére, a megfelelő eszközök megválasztására. Képesnek kell lennie külön kezelni mindazokat a problémákat, amelyek már nem tartoznak a szociálpedagógus hatáskörbe. Végezetül fontos a *mentális egészség* (önismeret, önkontroll, saját élmények pszichés feldolgozása), hiszen a szociálpedagógus saját személyisége a legfontosabb munkaeszköze is egyben.

A vizsgálat bemutatása

Jelen vizsgálatra a 2020/2021-es tanév őszi szemeszterében, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Alkalmazott Pedagógiai Intézet Szociálpedagógus-képző Tanszék 2. évfolyamos, szociálpedagógia szakos hallgatói körében került sor. A vizsgálat a „Pedagógus mesterség” című kurzushoz kapcsolódik, melyet a szociálpedagógia szakos hallgatók a képzés harmadik félévében tanulnak.

A tantárgy jellemzői, a kurzus célja

A tárgy egy féléves, 2 kredités kurzus, amely hetente egy másfél órás szemináriumból áll. A tanóra típusa gyakorlat, a számonkérés módja gyakorlati jegy.

A kurzus célja, hogy a hallgatók képessé váljanak a pedagógusmesterség, pedagógushivatás és a szociálpedagógus hivatáshoz való kötődés értékösszetevői közötti

összefüggések megfelelő értelmezésére, elemzésére. Képessé váljanak a személyiség-fejlesztést illetően játékos gyakorlatok tervezésére és vezetésére. Kiemelten foglalkozik a tananyag többek között az alábbi témakörök feldolgozásával: Pedagógus pálya,- hivatás,- szerep,- szerepfogadás. A szociálpedagógus hivatáshoz való kötődés értékösszetevői. A szakmai énkép fejlesztése. Szakmai kompetencia tisztázása. Az önellfogadás és a szakmai énkép elemeinek tudatosítása stb.

A kurzus tartalmi feldolgozása a következőképpen valósult meg: a szorgalmi időszak első felében került sor a kurzus témaköreire kapcsolódó elméleti ismeretek közös áttekintésére, majd a második felétől a gyakorlati rész feldolgozására. A hallgatók a kurzus teljesítéséhez kapcsolódó feladatát képezte egy gondolatterkép elkészítése. A félév gyakorlati jeggyel zárult, melynek részét képezte a szemináriumon nyújtott aktív részvétel mértéke, az elkészített gondolatterkép bemutatása hallgatói referátum alapján. A feladat értékelésének szempontjai között szerepelt, hogy a hallgatónak sikerült-e integrálni az elméleti tudást és a gyakorlati alkalmazást, látja-e, érti-e, hogyan kapcsolódik az adott tapasztalás a mindennapi szociálpedagógiai gyakorlathoz.

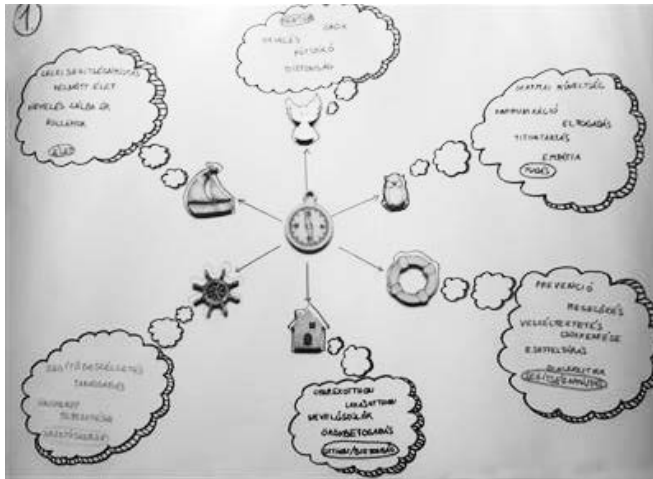
A gondolatterkép egy rendkívül hatékony tanulási eszköz, mivel egy nagy, összetett kép, így egyszerre nyújt lehetőséget asszociációra, téri ingerre, és csoportosításra, egészek alkotására (*Gyarmathy, 2001*). A gondolatterképek ismeretközpontúak, az ábrázolt dolog tartalmi logikája alapján alapvetően négy fajtájuk jelenik meg az iskolai gyakorlatban: az egyszerű és a hierarchikus fogalmi térképek, a tényeket és folyamatot bemutató ismeretterképek és a gondolkodási stratégiatérképek (*Kilsaw, 1990*). Ez a technika hozzájárul a már összegyűjtött ismeretek, tudás hatékony rendszerezésének összegzéséhez, emellett hatékony jegyzetelési technikaként is használható.

A gondolatterkép-készítés során a központi fogalomnak a szociálpedagógus személyiségére, szakmai tevékenységére kellett fókuszálni. A hallgatók teljesen egyedi, személyre szabott formában készíthették el a térképet, és az elkészítés módját, technikáját (elektronikus vagy kézi rajz formájában) is szabadon választhatták meg. Majd az elkészült térképeket a csoport előtt játékos gyakorlatokkal kiegészítve kellett prezentálni. Így az elméleti alapismeretek mellett megjelentek a fejlesztő gyakorlatok és játékok is, melyek a csoport aktív közreműködését is igényelték.

Jelen tanulmány korlátozott keretei nem teszik lehetővé az összes hallgatói munka részletes ismertetését, így öt kiválasztott gondolatterkép átfogó bemutatására kerül sor. A gondolatterképek elemzésének könnyebb érthetősége végett kértem a hallgatókat, hogy az általuk készített térképeken megjelenő szimbólumok, fogalmak jelentését is összegezzék néhány mondatban. Végül fogalmazzák meg azt is, hogy a tanult ismeretek alapján, hogyan határoznák meg, összegeznék a szociálpedagógus szerepét.

A gondolattérképek bemutatása

A gondolattérképek különböző alaprajzúak, rendszerűek lehetnek (pókháló, folytonosság láncolat, összekötés, halmazok, felsorolás, stb.). Azonban ezek az alaptípusok nem kezelhetők mereven, mivel közöttük átmenetek, kombinációk is megjelenhetnek.

1. ábra²

Az 1. ábra pókháló alaprajzú gondolattérkép, mivel a központi fogalom köré sugárszerűen elágazóan rendezett fogalmak hálózata jelenik meg, így a fogalmak egymással összekapcsolhatók (Makádi, Horváth és Farkas, 2013).

A gondolattérkép központjában egy iránytű helyezkedik el, mely a szociálpedagógia, mint szakma sokszínűségét szimbolizálja. Az iránytűt hat kis szimbólum fogja körbe. A szimbólumok elhelyezkedésének és sorrendjének is fontos jelentése van. A mentor szerepet betöltött szociálpedagógus a megfelelő tudással és szakértelemmel, mintegy mentőövet nyújt a bajban lévő gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt. Egyfajta vezető szerepet betöltve, különböző módszerek és módszerek segítségével hozzásegíti a klienseket a problémáik leküzdéséhez.

Az egyik fő elem az ábrán az angyal szimbóluma, ami a mentor szerepét tükrözi. A mentor egy olyan ember, akire mindig számítani lehet, bizalommal fordulhatunk hozzá tanácsért. Mivel ő külső szemmel látja a kliensét, így bizonyos esetekben jobban képes megítélni a helyzetet is. Egy szociálpedagógus a hivatásánál fogva is bizonyos szempontból betöltheti ezt a szerepet a fiatalok életében. Milyen egy jó mentor? Ő sosem él vissza azzal, hogy tapasztaltabb, és bizonyos területeken érdekelt. Egyenrangú

2 Készítette: Horváth Noémi és Kaldenecker Dóra, 2. évf. szociálpedagógia szak, 2020

félként kezeli pártfoglaltját, ami a kölcsönös tiszteletadással együtt jár. Türelmes, és a nehézségek közepette sem hagy senkit cserben. Munkájában az őszinteség is kulcsfontosságú, nem azt fogja mondani, amit hallani szeretnénk, hanem azt, ami az igazság, legyen szó kritikáról is. Ő nem a saját életét akarja rajtunk keresztül vinni, hanem végig kísér bennünket azon az úton, amit végig kell járnunk.

Egy szociálpedagógus akkor válhat hatékonyra és hitelessé, ha rendelkezik megfelelő háttértudással és szakmai tapasztalattal. Ezt képviseli a *bagoly* ábra, mely a *tudás* szimbóluma. Egy jó szakembernek először is általános, valamint szakmai műveltséggel kell rendelkeznie. Fontos ismernie az életciklusokat és a velük járó kihívásokat, feszültség forrásokat, a gyerekek speciális szükségleteit és a szorongások okait, valamint hatásait a gyermekek személyiségfejlődésére. Ezen felül fontos, hogy tisztában legyen a szociálpedagógus a jogszabályokkal és ha szükséges, tudjon segítséget kérni más szervezetek szakembereitől. Így kijelenthetjük azt is, hogy egy jó kapcsolati háló elengedhetetlen a hatékony segítségnyújtáshoz. Fontos tisztában lennie a szakembernek azzal is, hogy mire van szüksége a kliensének. Ezen szükségletek kielégítése igen nehéz feladatot is jelenthet, hiszen képesnek kell lennie az ítéletmentességre, elfogadásra, titoktartásra. Egyénként kell bánnia a klienssel és minden erőforrást mozgósítania kell a problémák megoldása érdekében. A kitűzött célok elérése érdekében többféle készség elsajátítására van szüksége, úgy mint az adatgyűjtés, elemző készség, a fontossági sorrend felállítása, cselekvési terv felállítása, a kérdés és visszakerdezés készsége, empátia, kommunikációs készség.

A *mentőőv* a *segítségnyújtás* motívuma. Ez egy olyan cselekedet, amely sohasem önzőségből történik. Ennek az az igazi mozgatórugója, hogy valóban jobbá tegyük egy bajba jutott ember sorsát. Elengedhetetlen a szociális érzékenység, tolerancia és empátia az ilyen jellegű munkához. Ahhoz, hogy hatékonyan tudjunk segíteni, fontos, hogy át tudjuk érezni a segítségre szoruló sorsát, hogy megértsük az ő helyzetét. A szociálpedagógusnak fel kell ismernie a probléma gyökerét, majd szakmai tudásának megfelelően segíteni kell a klienst a probléma megoldásában, támogatni a megoldáshoz vezető úthoz. Tehát összefoglalva egy szociálpedagógus képes a szociális problémák, szükségletek, veszélyeztető tényezők felismerésére, feldolgozására, elemzésére, kezelésére és megoldására.

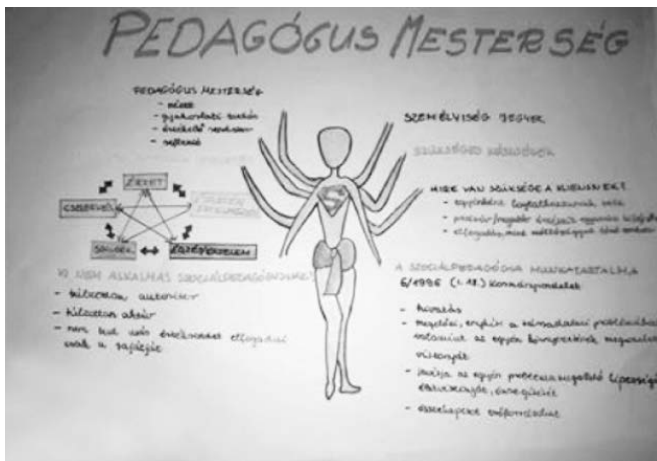
A *ház az otthon* szimbóluma, viszont fontos megjegyeznünk, hogy az otthon nem csak azt jelenti, hogy van tető a fejünk felett. Az otthonnak a *biztonságot* és a szeretetet is kell jelentenie. Azt a helyet, ahová hazaérve a gyermek boldogan mesélheti el, mivel töltötte el a napját. De mi történik akkor, ha az otthoni környezet nem biztonságos a gyermek számára? Ebben az esetben többféle megoldási lehetőség állhat rendelkezésre. Ide sorolhatóak a lakásotthonok/gyermekotthonok, a nevelőszülők, helyettes szülők, és az örökbefogadás lehetőségei is. A szakembernek mindenképpen azt kell figyelembe vennie, hogy a gyermek biztonsága és megfelelő fejlődése biztosított legyen.

A *kormány* a *vezető szerepet* szimbolizálja a szociálpedagógus szakmában. Ez nem azt jelenti, hogy a szakember kizárólagosan kijelöl egy utat, amelyen végig kell haladnia a kliensnek. Ez egy kooperációs kapcsolat, amelyben ugyan irányokat mutat a szakember, de az utat végül saját magának kell kijárnia a fiatalnak, vagy adott esetben a

gyermeknek. Természetesen sosem marad egyedül, végig kísérik, fogják a kezét, ameddig csak kell. A munka során szükséges a kapcsolatteremtés- és fenntartás, segítő attitűd, fejlett kommunikációs- és konfliktusmegoldási készség birtokában lenni. Mindezek elengedhetetlenek ahhoz, hogy hatékony segítő beszélgetéseket vezessen le a szociálpedagógus. Ez nem pusztán egy egyszerű beszélgetés, ez annál több. Független szakember előtt különösen előnyt jelent az, hogy bátran meg lehet nyílni neki, hiszen teljes elfogadással és értő figyelemmel van jelen. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy tisztábban lássuk a fennálló helyzetet, és ezáltal is kirajzolódjon előttünk a kivezető út. Az önismeret fejlesztése szintén hozzájárul a problémamegoldó képesség kialakulásához, gyakorlásához. Ez egy magabiztosabb megküzdési stratégiára ad lehetőséget, ha tisztában vagyunk saját érzelmeinkkel, személyiségünk részleteivel.

A hajó szimbolizálja az életet. A hullámok azok a nehézségek, amikkel az embernek szembe kell néznie, legyen ő a kliens vagy a szakember. Mindenki egyformán kihívások elé néz, amit le kell küzdenie. A gyermek életében is eljön az a pont, amikor a szülőnek „le kell venni a kezét” róla, de ez ugyanígy elmondható a segítő szakmában is. A segítségnyújtásban is mindig eljön az az idő, amikor már nincs szükség a szakember jelenlétére, a kliens maga is boldogul, nélküle. Ez az egyik legszebb dolog a szociálpedagógusi szakmában, de lehet szó bármilyen más segítő szakmáról is. A szakember hozzájárul ahhoz, hogy a bajban lévő gyerekek felelősségteljesebb felnőttek legyenek, segít nekik abban, hogy ki merjenek lépni a „nagybetűs életbe” és helyt is álljanak ott.

A következő térképet (2. ábra) elemezve megállapítható, hogy megjelenik a felsorolás (vagy sorbarendezés), mint alakrajz, azaz a fogalmak valamely logikai rend (például térbeli, időbeli, hatási, működési) alapján való rendezése (Makádi, Horváth és Farkas, 2013).

2. ábra³

3 Készítette: Vén Vivien és Szabó Edina 2. évf. szociálpedagógia szak, 2020

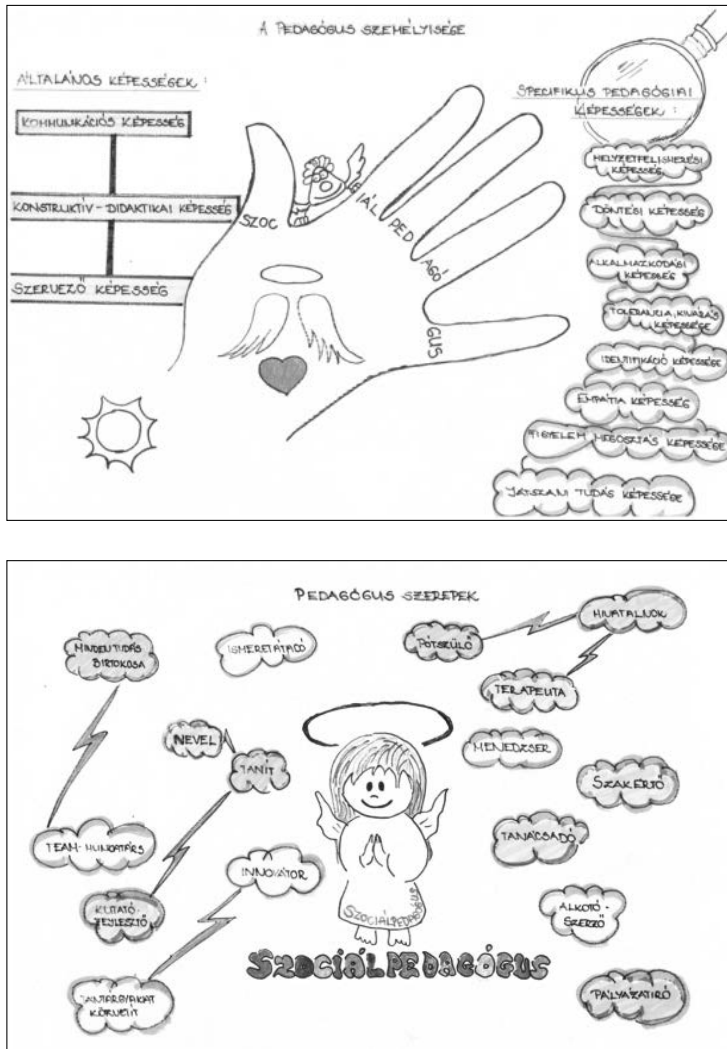
A központi kép a pedagógus személyét, sokszínűségét (melyet a nyolc kar is jól szimbolizál) ábrázolja az önismereti tudás mentén. Ehhez kapcsolódnak elsőként a pedagógus mesterség fogalmai, a fő kulcsfogalmak mentén (Falus, 2001). A nézet egy olyan pszichikailag alátámasztott feltételezés a világról, amelyeket igaznak találunk, és ez által meghatározzák ítéleteinket, embertársaink megítélését. A *gyakorlati tudás* segítségével szolgál a problémák felismerésében, annak meghatározásában és megoldásában. A szakemberek kialakítanak különböző nézeteket a gyakorlati tudásuk és a tapasztalataik alapján, melyeket összegeznek. Az *értékelő rendszer* a két pszichikus képződménynek, a nézetnek és a gyakorlati tudásnak az ötvözete. Megjelenik még a *reflexió*, amely tudásunk és vélekedésünk aktív, kitaró és pontos megvizsgálása, a belőlük származó következtetések megfontolásával együtt. Kétféle reflexió jöhet létre, a gyakorlati tevékenységünk során megvalósított reflexió, és a tevékenységünk után megvalósított reflexió.

A gondolatérképen megjelenő következő kulcsfogalom a pedagógus mesterség tartalmi elemeinek vizsgálatát mutatja be: 1. Teoretikus háttér 2. Bizalmi légkör megteremtésének a képessége 3. A szerepviselkedés 4. Az együttműködés igénye és képessége 5. Pedagógiai helyzetek, jelenségek elemzésének a képessége 6. A pedagógus mentális egészsége.

A szociálpedagógus munkájának további fontos részét képezi a megfelelő önismeret. Mit is jelent ez? Az értékek sokszínű skáláján megkeresni, megtalálni és elfogadni önmagunk helyét (ez egyben az életfeladatunk is). Az önnevelés, az önismeret életünk egyik legfontosabb feladata és egyben az egyik legnagyobb problémája is. Alapkérdése: „Ki vagyok én, milyen vagyok én?” A térképen megjelenő önismereti kerék (S. Miller, E.S. Nunally és D. B. Wackman nevéhez fűződik) azokkal a területekkel foglalkozik, melyek az önismeret és a személyiség fejlesztése szempontjából kiemelt fontossággal bírnak. A megismerési és információfeldolgozási folyamat öt területét ábrázolja. Jól elkülöníthetők, de egymással mégis szorosan összefüggnek: érzet, értelmezés, érzés, szándék, cselekvés. Az önismeret annál teljesebb, minél jobban tisztában vagyunk az öt területtel.

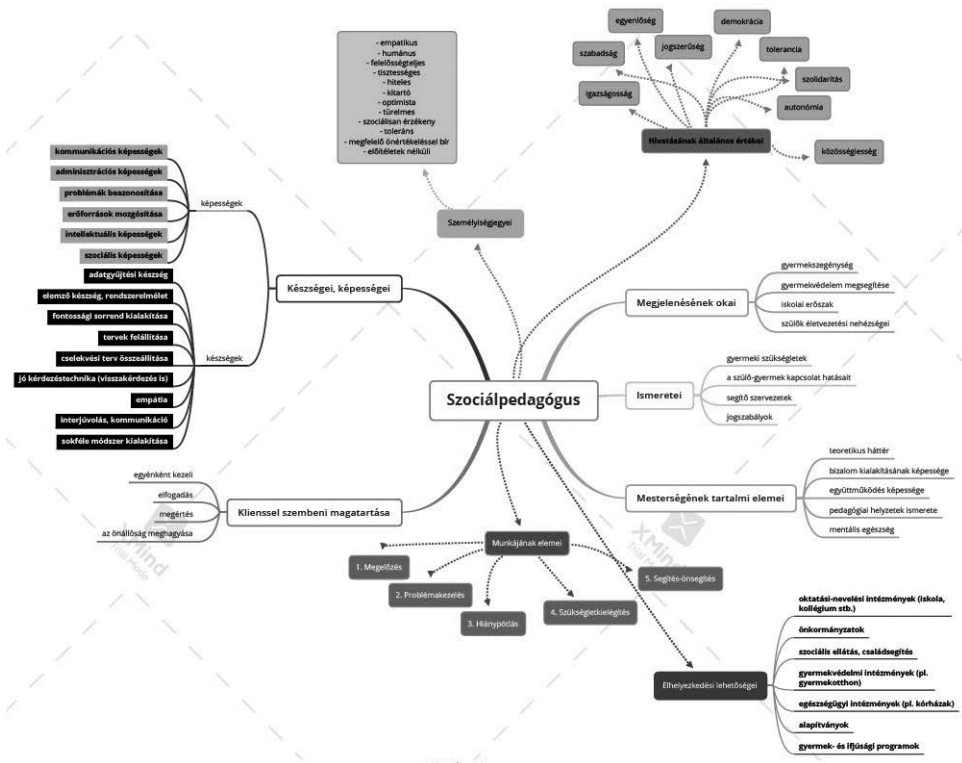
A térképen megjelennek a szociálpedagógus legfontosabb személyiségjegyei is, úgy mint az empátia, a hitelesség, a kitarás, a kellő fokú türelem, a szociális érzékenység, az előítélet-mentesség. Fontos annak a kérdésnek a tisztázása is, hogy ki nem alkalmas szociálpedagógusnak? Egyrészt aki túlzottan autoriter, és kizárólag a ráruházott hatalommal irányítja a csoportját. Úgy gondolja, hogy csak hatalmának folyamatos gyakorlása vezet a cél eléréséhez. Másrészt túlzottan aktív, azaz mindent ő végez. Továbbá az is, aki nem ismeri az emberi életciklusok, életszakaszok jellegzetes pszichikai helyzetét, zavarait, és aki nem rendelkezik az emberi kapcsolatok szociálpszichológiai, társadalmi, lélektani változásainak ismereteivel.

Összegezve a szociálpedagógus szerepét: hivatás, melyben fontos a munka iránti szeretet. Megelőzi és/vagy enyhíti a társadalmi problémákat, illetve az egyén és a környezet megromlott viszonyát. Erőforrásokat kapcsol össze, valamint javítja az egyén problémamegoldó képességét, életviszonyát és önsegítését.

3. ábra⁴

A következő gondolattérkép (3. ábra) felépítését, alakrajzát tekintve (felsorolás „szó-kép”) hasonlóságot mutat az előző térképekkel. A szociálpedagógus fogalmára, tevékenységére asszociálva az „angyal”, és a „segítő kéz” szimbólumok jelenítik meg a központi képet. Az angyal a lelki támogatást, a segítő kéz a gyakorlatban megvalósuló támogatást szimbolizálja. A pedagógus személyiségének fontos részeként jelennek meg az általános képességek (kommunikációs, konstruktív-didaktikai és a szervező

4 Készítette: Rokolya Szilvia, 2. évf. levelező tagozat, szociálpedagógia szak, 2020

5. ábra⁶

Az alábbi gondolatterkép (5. ábra), egy hierarchikus fogalmi térkép, mely az XMind nevű program segítségével készült. Ez egy letölthető, ingyenes program, amellyel változatos, színes formában lehet gondolatterképeket készíteni. Előnye, hogy az elkészült munkát pdf formátumban is el lehet menteni. A hierarchikus fogalmi térkép a tanulóknak előzetes ismereteinek felelevenítésére irányul, az ismeretek logikai szempontú elrendezése, valamint annak bemutatása, hogyan lehet ábrázolni az adott témában a gondolatok hierarchiáját, hogyan lehet megmutatni a közöttük lévő kapcsolatokat (Makádi, Horváth és Farkas, 2013). A térképen összefoglalóan láthatóak a szociálpedagógus szakma megjelenésének okai (gyermekszegénység, gyermekvédelem megsegítése stb.), munkájának főbb elemei (megelőzés, problémakezelés, hányóptálás stb.), elhelyezkedésének lehetőségei (oktatási-nevelési intézmény, önkormányzatok stb.) hivatásának általános értékei (egyenlőség, jogszerűség, szabadság stb.) továbbá, hogy milyen ismeretekkel (gyermeki szükségletek, jogszabályok stb.) személyiségjegyekkel (empátia, türelem, humánus stb.) kell rendelkeznie.

6 Készítette: Kalla Viktória, 2. évf. levelező tagozat, szociálpedagógia szak, 2020

A szociálpedagógus szerepét, hivatását tekintve egy olyan szakember, aki maximálisan tisztában van a segítő szakma elméleti hátterével, professzionálisan közelíti meg az elé kerülő problémákat. Fontos, hogy mindazoknak a képességeknek, attitűdöknek a birtokában legyen, amelyek bármilyen segítő szakma végzéséhez szükségesek: empátia, tolerancia, felelősségvállalás, jó kommunikációs készség stb. Egy jól képzett és felkészült szociálpedagógus sokat segíthet az egyén problémáinak megoldásában, de nagyon fontos, hogy képessé tegye az egyént a továbblépésre, a saját életének az irányítására. A szociálpedagógus sok esetben "láthatatlan" munkát végez, nem realizálódik azonnal a munkájának eredménye, ám hosszú távon nagy hatása lehet.

A félév végén, az elkészített és bemutatott gondolattérképek után szerettem volna visszajelzést kapni a hallgatóktól a feladat teljesítésének értékelésére vonatkozóan. Ehhez kapcsolódott három nyitott kérdés megválaszolása. A kérdőívet ebben a félévben érintett egy csoport, azaz 14 fő nappali tagozatos hallgató (N=14) töltötte ki. A nemek arányát tekintve összesen 1 fő férfi és 13 fő nő töltötte ki. Mivel a minta kisszámú, nem tekinthető reprezentatívnak. Ugyanakkor a vizsgálat leginkább azoknak a kérdéseknek a megválaszolásához nyújt támpontot, mint hogy mennyire tartották a hallgatók eredményesnek a kurzushoz kapcsolódó követelmény teljesítését, mennyiben segítette a gondolattérkép elkészítése az ismereteik elmélyítését, továbbá, hogy a tanult ismereteik szintetizálása által, a gondolattérképek elkészítése alapján hogyan vélekednek jövőbeni hivatásukról, a szociálpedagógus szerepköréről. Jelen kutatás célja az is, hogy a kurzus jövőbeni fejlesztéséhez járuljon hozzá.

Az első kérdés a tantárgy teljesítésének értékelésére vonatkozott: „Hogyan értékeli a tantárgy teljesítésére vonatkozó feladat elkészítését?”

Mivel a kérdés nyitott kérdés formájában jelent meg, ezért a hallgatóknak saját szavaikkal kellett választ adniuk. A legmagasabb arányban, 38%-ban (nyolc esetben) az „átláthatóbbá vált a tudás” válaszok szerepeltek. Hasonlóan magas arányban, 29%-ban (hat esetben) jelent meg a feleletek között a „kreatív módszerekkel tanulhattunk” megállapítás. 14%-ban (három esetben) szerepeltek a „Bár az online oktatás részben nehezítette a kurzus teljesítését, de így is élvezhető volt” írások. Továbbá két-két esetben (10-10%) „Az előkészületek is tetszettek” (a gondolattérkép megtervezése, elkészítése, a gyakorlati feladatok összeállítása stb.), illetve „élmény volt a saját előadás megtartása” visszajelzések is.

A felmérés során azt is szerettem volna megvizsgálni, hogy mik azok a pozitívumok, amiket a gondolattérkép elkészítésére, bemutatására vonatkozóan fel tudnak sorolni a hallgatók.

A legmagasabb arányban, 29%-ban (nyolc esetben) az „Együttműködés, a közös munka a gyakorlati feladatoknál” válaszok szerepeltek, mely egyúttal a csoportkohézió további erősítéséhez is hozzájárult. Ennél a kérdésnél is azonos arányban, 11%-ban (három esetben) jelentek meg „a gyakorlatok révén az elméleti ismeretek elmélyítése”, „az egymástól való tanulás”, továbbá az „élvezhetőbbé vált a tananyag feldolgozása” és „a csoport előtti szereplés gyakorlása” feleletek. A válaszok kisebb hányadában, 7%-ban

(két esetben) a „kreativitás, fantázia használatát” is pozitívként értékelték a hallgatók. Illetve egy-egy válaszként (4%) jelentek meg az alábbi idézetek is: „videók nézése, „sok példa a tananyaghoz”, „érdekes témák feldolgozása”, „felkészülés alatt is egyfajta tanulás”, egymás jobb megismerése”.

A harmadik kérdésben arra kértem a hallgatókat, hogy fogalmazzák meg egy-egy szóval, hogy számukra milyen értékek közvetítése valósult meg az elvégzett feladat által. Összegezve az eredményeket, a három leggyakoribb válaszok között szerepeltek 50%-ban a „csapatmunka/együtműködés” (11), 27%-ban „a már meglévő ismeretek bővítése, az új ismeretek megszerzése (6) és 23%-ban a „kreativitás fejlesztése” (5) kulcsfogalmak.

Összefoglalás

Napjainkban sokszor hallhatjuk, hogy pedagógusnak lenni nem szakma, hanem hivatás. A hivatástudat kialakulása a pályafejlődés folyamatában megy végbe. E folyamatban a pályával, a pedagógus/szociálpedagógus hivatással történő azonosulás alakulása a hivatástudat fejlődésének egyik lényeges vonulata. Minél nagyobb szerepet játszik a pályaismeret és az önismeret a pályaválasztásban, annál valószínűbb a pálya kívánalmainak való megfelelés, a választott pályával való fokozatos azonosulás (*Dombi*, 2004). A segítő szakma professzionalizálódási folyamatában és szakmai identitásának formálódásában a mai napig meghatározó sarokpont a szakmai személyesség (*Rosta és Rosztáné*, 2021). A képzés az elméleti és gyakorlati ismeretek átadásán túl igyekszik segítséget nyújtani a hallgatóknak az önismeret fejlesztésében, a szemléletformálásban, értékítéletben, közvetett módon formálva a személyiséget. Vizsgálatunkban szociálpedagógia szakos hallgatók szempontjából elemeztük a szociálpedagógus szakmai tevékenységét, szerepét. Az elkészített gondolattérképek elemzésére vonatkozóan összefoglalóan megállapítható, hogy a hallgatók leginkább a papír-ceruza ábrakészítés módját részesítették előnyben. A szociálpedagógus fogalomról alkotott képzetek, gondolati leképezések „szó-kép” formájában is megjelentek (iránytű, angyal, segítő kéz stb.). A központi fogalom képekkel, változatos színek használatával való illusztrálása a hallgatók nagyfokú kreativitását is mutatja. Egy gondolattérkép pedig az XMind nevű program segítségével készült. Megállapítható továbbá az is, hogy a hallgatók különböző alakrajzi típusokat (pókháló, felsorolás stb.) használtak a térképek készítése során. A szociálpedagógus szerepét pedig átfogó, komplex módon határozták meg, megfelelően prezentálva azt is, hogy milyen ismeretekre, gyakorlati készségekre van szüksége egy szociálpedagógusnak a szakmai munkája során (pl. különböző tanulók, felnőttek segítségének képessége, együtműködés képessége, problémamegoldás, reflektálás képessége a szociálpedagógus saját szakmai identitására, önismeret stb.). A kérdőívben kapott válaszok pedig arra világítanak rá, hogy a hallgatók támogatták és pozitívan értékelték a kurzus teljesítéséhez kapcsolódó gondolattérkép elkészítését és bemutatását.

Összességében megállapítható, hogy a segítő szakma sokszínű és sokrétű problémakezelési folyamat. Ezért is szükség szerű, hogy a szociálpedagógus érett személyiséggel, alapos önismerettel és biztos identitással rendelkezzen. Tudással kell rendelkeznie a klienséről, a társadalomról és a kultúráról. Az ismeretek csak megfelelő készségek, képességek megléte esetén segítik a szociálpedagógus munkáját, tevékenységét. Ezért fontos tényező a választott foglalkozás szeretete és a magas szintű hivatástudat, mely a szakmai identitás kialakulását eredményezi. Mivel a szakmai- és személyiségfejlődés egy élethosszig tartó folyamat, ezért hosszú önismereti és tapasztalati út vezet majd a hatékony segítségnyújtás megvalósításához.

Irodalom

- Dombi Alice (2004): A pedagógus mint mintaadó. In: Dombi Alice, Oláh János és Varga István: *A neveléstudomány alapkérdései*. APC-Stúdió, Gyula.
- Falus Iván (2001): Pedagógus mesterség-pedagógiai tudás. *Iskolakultúra*. 11. 2. sz. 21-28.
- Gyarmathy Éva (2001): Gondolatok térképe. *TaniTani*, 18-19. sz. 108-115. <http://www.diszlexia.hu/mindmaptani.pdf>. (2021. március 25.)
- Makádi Mariann, Horváth Gergely és Farkas Bertalan Péter (2013): *Tanulási-tanítási technikák a földrajztanításban*. Eötvös Lóránd Tudományegyetem. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/20110073_tanulasi_tanitasi_technikak_foldrajztanitasban/ch03s02.html (2021. április 6.)
- Rosta Andrea és Rostáné Riez Andrea (2021, szerk.): *Szociálpedagógia. Szak-Szociálpedagógia*. L'Harmattan, Budapest.
- Sallai Éva (1996): *Tanulható-e a pedagógus mesterség?* Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém. 11-71.